

KELECİ KELİMESİ HAKKINDA ABOUT THE WORD "KELECİ"

SERAP EKŞİOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assist. Prof. Dr., *Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish*

Language and Letter

serap.eksioglu@erdogan.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-0011-4345>

Atıf / Citation

Ekşioğlu, S. 2021. "Keleci Kelimesi Hakkında". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 70, (Ocak-January 2021). 49-68

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 08.07.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 16.10.2020
Yayın Tarihi- *Date Published* : 20.01.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4401>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by *iThenticate* programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-70, Ocak-January 2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

KELECİ KELİMESİ HAKKINDA ABOUT THE WORD "KELECİ"

SERAP EKŞİOĞLU

Öz

Türkçe ile Moğolca arasındaki dilsel ilişki, Altay Dilleri Teorisi bağlamında birçok araştırmaya konu olmuş ve yeni çalışmalarla da iki dil arasındaki ilişkiyi anlama yolunda önemli ipuçları ortaya çıkmıştır. Türkçe ile Moğolca arasında Altay Dil Birliği döneminde başlayan etkileşim, her iki dilin yan yana ve bazen iç içe birlikteliği noktasında tarihî süreç içinden günümüze kadar gelmiştir. Türkçe ile Moğolcanın, "Altay dili"nin birer lehçesi olarak bir arada geçirdikleri devrin bir sonucu olarak bu iki dilde bugün de gerek kelime ve gerekse şekil bakımından birçok ortak esas vardır. Bu kelimelerden biri de çalışmamıza konu olan kelecidir.

Türkçenin tarihî metin ve sözlükleri, kelecinin Eski Türkçeden günümüze değin yolculuğunun hiç kesilmediğini, hemen bütün tarihî Türk lehçelerinde çoğunlukla "söz, laf, konuşma, hikâye" gibi yakın anlamlarda kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Bugün Anadolu ağızlarında ve çağdaş Türk lehçelerinde farklı fonetik varyantlarıyla kullanımına devam edilen kelecinin kökeni, etimolojik çalışmalarda çoğunlukla Moğolcaya dayandırılmasına rağmen kelimenin yapısı ve kökeni hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmediği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada literatür taraması yoluyla elde edilen veriler ışığında kelecinin etimolojik çalışmalardaki/sözlüklerdeki izahı üzerinde durularak kökeni hususuna ayrıntılı olarak değinilmiş ve tarihî Türk lehçeleri temelinde bu dönemlerin genel özelliklerini yansıtan eserler yoluyla kelimenin ortaya koyduğu sözlüksel ve söz dizimsel farklılıkları gösteren kullanımlarına yer verilerek bu kullanımlar üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Moğolca, kelecî, dilsel ilişki, tarihî Türk lehçeleri

Abstract

The linguistic relationship between Turkish and Mongolian has been researched in the context of the Altaic Language Theory for a hundred years, and new studies have revealed important clues to understand the relationship between the two languages. The interaction between Turkish and Mongolian, which started in the period of the Altaic Language Union, has reached today through the historical process in terms of the coexistence of both languages side by side and sometimes intertwined. As a result of the time Turkish and Mongolian have spent together as a dialect of "Altaic language", these two languages still have many common principles both in terms of words and forms. One of these words is "kelecî" which is the subject of our study. The origins of the "kelecî", which is still used today in Anatolian dialects and modern Turkish dialects with different phonetic variants, have been mostly based on Mongolian in etymological studies.

The historical texts and dictionaries of Turkish reveal that the word "kelecî" has been used since the Old Turkish until today, and it is mostly used in almost all historical Turkish dialects with close meanings such as "words, conversations, speech, and stories."

In this study, in the light of the data obtained through the literature review, the explanation of the word "kelecî" in the etymological studies/dictionaries is emphasized. Also, evaluations were made over the uses of the word, which show the lexical and syntactic differences of the word, through the works reflecting the general characteristics of these periods on the basis of historical Turkish dialects.

Key Words: Turkish, Mongolian, kelecî, linguistic relationship, historical Turkish dialects

Structured Abstract

The linguistic relationship between Turkish and Mongolian has been the subject of many studies in the Altaic Theory context. Also, new studies have revealed important clues in understanding the relationship between the two languages. The interaction between Turkish and Mongolian that started during the Altai Language Union period has come to the present in the historical process at the point of the side-by-side and sometimes intertwined union of both languages. Looking at this historical process, it is seen that the interaction was one-way from Turkish to Mongolian Until the 18th century, and it seems to be mutual after then. Many words and morphological elements have been borrowed from Mongolian to Turkish due to intense and long-lasting language relations between Mongolian and Turkish, cultural influence, religion and different influences, the intertwining of the regions where Mongolian and Turkish people live, and bringing along an intense exchange of words. One of these Mongolian words that entered Turkish is *kelecı*. The fact that there is a verb *ke-* which means "to say, to tell" in the Mongolian also supports this view.

In this study, the origin of the word is discussed in detail by emphasizing the explanation of *kelecı*, which is one of the common words in both languages, in etymological studies/dictionaries. Besides, it has been determined that the word is used with the same or similar meanings in Anatolian dialects and contemporary Turkish dialects, by including the use of the word, which shows the semantic and phonetic differences revealed by the studies reflecting the general characteristics of these periods on the basis of historical Turkish dialects.

While there is no specific etymological study about the origin of the word *kelecı*, only the origin of the word is mentioned in some etymological dictionaries and scientific studies, but a detailed examination has not been done on the word. The common point in these studies is that the word passes from Turkish to Mongolian, and it means "word" and "speech." Few researchers claim that *kelecı* does not exist in Mongolian. S. G. Clauson stated that the *kelecı* is one of the changed foreign words in Oghuz. However, he did not combine the word with the Mongolian root *kele-* by stating that the suffix *-çü*, which follows the vowel, is not related to the Mongolian "*kele-* (speak-)" since *-çü* is not a derivational affix in Turkish or Mongolian. G. Doerfer, Emek Üşenmez, and Günay Karaağaç also grounded the origin of the word *kelecı* on Turkish.

The root of the word *kelecı* is the verb "*ke-*." *Ke-* is a verb in Mongolian that means "to say, to tell". There are also opinions that the Mongolian verb *ke-* (to say, to tell) was a word at the beginning but gradually transformed into a causative affix (*-ge-*). The suffix *-l-* that comes to the root of *ke-* is the Mongolian causative suffix. In this case, *kel-* corresponds to the verb "to make somebody say." This suffix is attached to verbs ending with syllables in the Mongolian vowel form. It was used only in pre-classical Mongolian. The suffix *-e* (n) + (*kel-e* (n)) attached to the verb *kel-* is an affix that turns a noun into a verb. In the Mongolian-Turkish Dictionary, as an article, the noun *kele* (n) means "language; speech; everything that looks like language; bell clapper." In Mongolian nouns ending with *"-n"*, when the *+çi* suffix is added to the nouns that denote the person who did the job and the nouns that indicate the profession, the *"-n"* eliminates. When the suffix *+çi* is attached to the end of the word *kele* (n), the *"n"* sound eliminates, and the word *kelecı* has been formed, meaning "interpreter, commentator." In this case, it is understood that the suffix *+çi*, attached to the noun *kele* (n), is a common suffix "expressing the doer, making professional nouns" in Turkish and Mongolian.

In the Mongolian-Turkish Dictionary, *kelecı* means "interpreter, commentator". Also, there are some variants of the word *kelecı* such as *kelegçi* meaning "speaker, verb," *kelegde-* (a passive form of *kele-*) "meaning to be talked about," and *kelegdegçi* "spoken thing, subject." The *kelegçi* form of the word, meaning "speaker," is formed by attaching the suffix *"-g / -ğ,"* which turns a noun into the verb, and the suffix *+çi*, which gives the meaning of a profession, to the verb *kele-*, which means to inform the results of the movements.

"*Kelecı*," which is not mentioned in Köktürk Turkish, Old Uyghur, and Chagatay texts (in Chagatai texts, Arabic-based "*kelime*" and "*kelam*" are used in the meanings of "speech, word" and

"talk"), was first seen in DLT, the first known Turkish dictionary in the 11th century, as "keleçü". Kâşgarlı gave the meaning of "word, speech" to the word he stated as Oghuz. However, it is difficult to express keleci as a Turkish word based on this dictionary because DLT is a dictionary of Turkish or Turkish words used in the Turkish world of the 11th century, and Kâşgarlı Mahmud has compiled Turkish words used in the Turkish world of his era.

Keleci was used as a literary text for the first time in the form of keleçü in Qur'an translations written in Karahanlı Turkish in the 13th century. It is seen that the word is frequently used in the texts of the Old Anatolian Turkish period with derivatives such as geleci, gelice, kelece, keleci, keleçi, kelecik, kelecü, and the frequency of use has decreased in literary texts after the 16th century.

When the situation of the word, which expresses the professions in the form of "translator, commentator, interpreter, spokesman" in the Mongolian written language, is examined in terms of semantics in historical Turkish dialects-based on literary texts: In Karahanlı Turkish, keleçü is usually used in the meaning of "story, narration", keleci in the meaning of "story" and keleşmiş in the meaning of "engaged" in Harezmi Turkish, and ilçî keleci in the meaning "ambassador" in Kıpçak Turkish. It is also seen that on the one hand, the word is used with the forms of geleci/gelice/kelece/keleci/keleçi/kelecü in the meanings such as "word, meaningful word, talk, gossip" in Old Anatolian Turkish, on the other hand, it is commonly used with auxiliary verbs geleci ét-, geleci eyle-, geleci kıl-, gelice eyle-, keleci ol, keleci söyle- (to speak, to chat, to gossip). There was no change in the meaning of the word whose usage area narrowed during the Turkish Ottoman period.

The meaning of the word keleci as "story, rumor" in Old Turkish (Karahanlı Turkish), which continues to be used in Anatolian dialects and contemporary Turkish dialects with different phonetic variants, means "word, talk, gossip" in Western Turkish. The historical Turkish texts and dictionaries reveal that the word keleci has been still used since the Old Turkish.

1. Giriş

Türklerin dünya üzerinde geniş bölgelere yayılması sonucunda Türkçe de kendisi gibi menşee bakımından yakınlığı olan ya da olmayan birçok dille etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim sonucunda Türkçe ile başka diller arasında karşılıklı tesirler meydana gelmiş ve Türkçe bu dillerden birçok unsur aldığı gibi bu diller de Türkçeden birçok unsuru kendi bünyelerine almışlardır (Temir 1955: 1). Türkçenin etkileşim içerisinde bulunduğu bu dillerden biri de Moğolcadır. Moğolca, dünya üzerinde Türkçeye en yakın olan dildir. Yapıları bakımından eklemeli diller grubuna giren Türkçe ile Moğolca, dil araştırmacıları tarafından bugüne kadar Altay dil ailesi içerisinde değerlendirilmiştir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde G. J. Ramstedt, N. N. Poppe, P. Pelliot ve Z. Gombocz tarafından bilimsel bir nitelik kazanan, Türkçe, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Ana Altayca olarak adlandırılan ortak bir dilden türediğini savunan "Altay Dilleri Teorisi"ne özellikle Sir G. Clauson, A. M. Şçerbak ve G. Doerfer gibi araştırmacılar karşı çıkarak bu dillerin akraba olmadığını kanıtlamaya çalışmışlardır. Bu araştırmacılar; Türkçe, Moğolca ve Tunguzca arasındaki ek, kelime, ses benzerliklerinin uzun süren etkileşimlere dayandığı ve söz varlıklarındaki benzerliklerin de Türkçeden Moğolcaya, Moğolcadan Tunguzcaya yapılan ödünçlemeler ile açıklanması gerektiğini savunmuşlardır.

Cengiz'in Moğolları bir bayrak altında toplaması ve Orta Asya'dan Müslüman Türk ve Arap ülkeleri ile Rusya ve Karadeniz'in kuzeyini tehdit etmesinden sonra, istila ettikleri ülkelere askerî gücün yanında Moğol dili ve kültürü de girmiştir. Cengiz Han'dan önce de Türk ve Moğol dilleri birbirlerinden kelime alışverişi yapmışlarsa da bu alışverişte Türkçe, Moğolcaya nazaran daha aktif rol oynamıştır. Bunun neticesinde pek çok Türkçe

kelime Moğolcaya doğrudan doğruya girmiştir. Bunun yanında Moğolcanın Türkçeye tesiri de az olmamıştır. Türklerin Budizm ve Manihaizm dinleri ile karşılaşmaları sonucunda bazı Sanskritçe dinî terim ve kelimeler Türkçeye ya doğrudan doğruya veya Moğolca yoluyla girmiştir (Gülensoy 1974: 235-236).

Moğolcanın Türkçe üzerindeki etkisi XIII. yüzyıldan sonra olmuştur. XIII. yüzyıla dek kelime alışverişi tek yönlü yani Türkçeden Moğolcaya olmuşken XIII. yüzyıl sonrası karşılıklı kelime alışverişi olmuştur. Eski Türkçede sınırlı sayıda Moğol kökenli alıntı kelimeye rastlanmaktadır. *Orhun Yazıtları*'nda Moğol kökenli kelimeler mevcut değilken eski Uygur metinlerinde sayıca azdır (Şçerbak 2011: 12-13).

Zeynep Korkmaz, Türkçe ile Moğolca arasındaki ilişkiyi her iki dildeki ortaklaşan unsurlar yönünden iki döneme ayırmıştır. İlk dönem Altay dil birliği devresine uzanan benzerlik ve ortaklıktır. Altay dil birliği, Türkçenin Moğolcaya kelime ve eklerden oluşan pek çok dil malzemesi verdiği dönemdir. İkinci dönemse her iki dilin birbirinden alıntılar yapmış olduğu dönemdir. Ayrıca Moğolcadan genellikle müstakil ek alıntısı yapılmamıştır. Moğolcadan Türkçeye geçen ekler, alındıkları kelimelerle geçmiş olan eklerdir (Korkmaz 1986: 43).

Uzun yıllardır tartışmaya açık olan Türkçe ile Moğolcanın akrabalığı meselesi bugün de hâlâ tartışılıyor olsa da daha büyük dil ailelerinin tartışıldığı günümüzde pek çok kişi Türkçe ile Moğolca arasındaki akrabalığı kabul etmiş görünmektedir. Ülkemizde Altay dillerinin akrabalığı üzerinde birçok kişi yeri geldikçe durmuş olsa da özellikle bu alanda eser vermiş olan başlıca bilim adamları Ahmet Temir, Talat Tekin, Tuncer Gülensoy, Bülent Gül ve Yavuz Kartallıoğlu'dur (Ersay 2019: 65-66).

Altay Dilleri Teorisi bağlamında Türkçe ile Moğolca arasındaki dilsel ilişki, yüz yıldır araştırılmış ve yeni çalışmalarla da iki dil arasındaki ilişkiyi anlama yolunda önemli ipuçları ortaya çıkmış olmasına rağmen hâlâ yanıtlanmayı bekleyen birçok soru bulunmaktadır. Türkçe ile Moğolca arasında Altay Dil Birliği döneminde başlayan etkileşim, her iki dilin yan yana ve bazen iç içe birlikteliği noktasında tarihî süreç içinden günümüze kadar gelmiştir. Bu iki dil arasındaki etkileşimin öncesi ve sonrası ile ele alınıp her aşamasının incelenmesine, ayrışma ve birliktelik özelliklerinin kapsamlı biçimde ortaya konmasına ihtiyaç vardır (Gül 2015: 187-200).

Türkçe ile Moğolcanın, "Altay dili"nin birer lehçesi olarak bir arada geçirdikleri devrin bir hatırası şeklinde, bu iki dilde bugün de gerek kelime ve gerekse şekil bakımından birçok ortak esaslar vardır (Temir 1955: 4). Bu kelimelerden biri de çalışmamıza konu olan "kelecî"dir. *Türkçe Sözlük*'te eskimiş olarak belirtilerek "öz veya kusursuz, düzgün söz" (TDK 2009: 1129) anlamı verilen ve birçok dil araştırmacısı tarafından kökeni Moğolcaya dayandırılan ve bizim de Moğolca kökenli olduğunu düşündüğümüz "kelecî"ye, Köktürkçe, Eski Uygurca ve Çağatayca metinlerde rastlanmayıp ilk olarak XI. yüzyılda Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan *DLT*'de "keleçü" şekliyle rastlanır. Edebî metin olarak da ilk kez Karahanlı Türkçesiyle yazılmış metinlerde görülen "kelecî", Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde ise sıklıkla geçmektedir.

Bugün Anadolu ağızlarında *kelecî* kelimesinin kullanımı devam etmektedir. Tokat'ta "sözleşme, anlaşma" anlamında kullanılan *kelecî*, *gelecî* şekliyle ve et- yardımcı fiiliyle birlikte Kastamonu, Erzincan, Tunceli ve Kayseri'de "konuş-, dedikodu yap-" anlamlarında kullanılmıştır (DS 2009: 973).

Çağdaş Türk lehçelerinde kelecinin türevleri, kelimenin “söz, konuşma; boş laf; anlaşma; elçi, sözcü” anlamlarıyla hemen hemen aynı doğrultuda kullanılmıştır: Çuvaş Türkçesinde kala- “söyle-, de-”, kala-ş- “konuş-, kız iste-”, kalaşu “konuşma, sohbet; ağız, diyalekt” (Rasanen 1969: 248); Karaçay-Malkar Türkçesinde keleş “çöpçatan, ara bulucu, elçi, dünür, temsilci”, kelışim/kelişüv “anlaşma, sözleşme” (Tavkul 2000: 253), Kazak Türkçesinde keleke/kelemej “alay, eğlenme”, kele kele- “alay et-, dalga geç-, eğlen-”, kelekeli “alaylı, istihzalı”; kelis- “anlaş-, sözleş-, uyum sağla-”, Kırım Türkçesinde kelâcâ, “gammaz, kovcu; hain”, keliş- “iste-, kız iste-”, Kırgız Türkçesinde kelcire- “çene çal-”, kelcirek “geveze”, kelcireme “boş lakırdı söyleme”, keleşe (kep sözü ile bir arada kullanılır) “yeni haber, havadis”, keleke “alay, istihza”, kelemeç “maskara, gülünç” (Yudahin 1998: 433), Tatar Türkçesinde kälâş “nişanlı kız”, gelici “dayanışma, meclis” anlamlarında geçmektedir.

2. Etimolojik Çalışmalarda Keleci

Keleci kelimesinin kökeniyle ilgili olarak literatürde hususi bir etimolojik çalışma yapılmazken bazı etimolojik sözlüklerde ve bilimsel çalışmalarda sadece kelimenin kökeninden söz edildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmaların çoğunda kelimenin Moğolcaya dayandırıldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Tarama Sözlüğü’nde *keleci* (*geleci*) kelimesine “söz, lakırdı” (TS 2009: 1625, 2398) anlamları verilmiştir. Ayrıca sözlükte *kelecilü* “bol ve güzel konuşan” (TS 2009: 2403) kelimesi de geçmektedir.

Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Kâşgarlı Mahmud, Oğuzca olarak kaydettiği *keleşüye* “söz” anlamını vermiştir (Atalay 2013: 445). Osman Fikri Sertkaya “Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Her Kelime Türkçe Kökenli midir? veya Kâşgarlı Mahmud’un Dîvânü Lugâti’t-Türk’ünde Yabancı Dillerden Kelimeler” başlıklı çalışmasında Kâşgarlı Mahmud’un devrinin Türkçe kelimelerini değil, devrinin Türk dünyasında kullanılan kelimeleri derleyip sözlüğüne aldığını ve bu kelimelerin birçoğunu “Bu kelime Türkmencedir, bu kelime Oğuzcadır, bu kelime Argucadır...” şeklinde belirterek açıkladığını (Sertkaya 2009: 15) ifade eder. Sertkaya, sözlükte geçen her kelimenin Türkçe olmadığını, Türkçenin ve lehçelerinin dışında Çince, Moğolca, Hintçe, Toharca, Sogdça, Kençekçe, Hoten Sakacası, Arapça, Farsça, Grekçe, Tibetçe kelimelerin de sözlükte yer aldığına vurgu yaparak bu kelimeleri (Sertkaya 2009: 13, 17-38) belirtmiş ancak Moğolca kelimeler arasında *keleşü* kelimesine yer vermemiştir.

Tuncer Gülensoy, Eski Türkçeye giren Moğolca birçok kelimenin uzun süre Türkçe ile beraber yaşadığını *Divanü Lûgat-it-Türk*’e dahi girmiş, sonraları Bâbü, Ebûlgazi Bahadır Han ve Ali Şir Nevai’nin eserlerinde de varlıklarını sürdürerek Osmanlıcaya kadar gelmişlerdir (Gülensoy 1974: 236).

Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*’nde *geleci* şeklinde belirttiği kelimenin eski kaynaklarda *geleci* (*keleci*) (*geleci et-: konuş-, dedikodu yap-*) “söz” anlamında kullanıldığını, kelimenin Orta Türkçede ve Eski Kıpçakçada *keleşü* şeklinde ve “söz” anlamında (Oğuzca) olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kelimenin bilimsel birçok yayında sık sık Moğolca *kelen* “dil”, *kele-* “konuş-” gibi biçimlerle birleştirildiğini ifade etmesine rağmen köken konusunda bir değerlendirme yapmamıştır (Eren 1999: 151).

G. Doerfer, *TMEN*’de Moğolcada *kele(n)* “dil, lisan” kelimesinin kök hâlinde bulunduğunu, *kele-* “konuş-, söyle-” anlamındaki fiilin haploloji yoluyla *kelele-* şeklinden

geldiğini, kelimenin “tercüman, sözcü” anlamına gelen *kelemeci* şeklinin de Çin kaynaklarında geçtiğini belirtmesine (Doerfer 1969: 249) rağmen sonradan Türkçeden Moğolcaya geçen bir kelime olduğunu (1974: 531) ayrıca kelimenin Moğolca aracılığı ile “tercüman” anlamında Farsçaya *keleçi/kelemeçi*; “konuşabilme” anlamında Mançucaya *hele*, “haberci, ulak” anlamında Rusçaya da *kiliçey* şekillerinin geçtiğini ifade etmiştir (Doerfer 1963: 471).

Sir G. Clauson, *EDPT*'de *keleçüye* “konuşma, muhabbet” anlamlarını vermiştir. Oğuzcadaki bozulmuş yabancı kelimelerden biri olduğunu ancak ünlü harften sonra gelen – çü ekinin Türkçe ya da Moğolca yapım eki olmadığından sözcüğün Moğolca “kele- (konuş-)” ile ilgili olmadığını belirten Clauson, kelimenin Oğuzların Moğollarla ilk temaslarından önce ortaya çıktığını, kelimenin XIII. yüzyılda *keleci* şekliyle “rivayet, bilgi” anlamında kullanıldığını, Kıpçakçada “söyle-, anlat-, rivayet et-” anlamlarında, XIV. yüzyılda *keleçi* şeklinde olan kelimenin Osmanlıcada k- ve g- yi ayırt eden metinlerde *geleçi* olarak yazılan ve *keleçi* ‘konuşma, muhabbet’ anlamında kullanılan kelimenin XV. yüzyıla kadar çok yaygın, XVI. yüzyılda nadir kullanıldığını vurgulamıştır (Clauson 1972: 716).

Clauson’a göre Eski Türkçede Moğolca kökenli kelimeler mevcut değildir. Türk ve Moğol dillerinde ortak kelime varsa ve kelime 13. yüzyıla kadarki eski Türk metinlerinde tespit ediliyorsa, söz konusu kelime büyük ihtimalle Türkçe kökenli ve Moğol dillerinde alıntı kelime olarak değerlendirilip incelenmelidir. İki dil için ortak olup Eski Türk metinlerinde geçmeyen kelime ise muhtemelen Moğol kökenlidir (Clauson 1972: 177-178).

John R. Krueger, “Eski Türkçede Moğolca” başlıklı yazısında Sir G. Clauson’un *EDPT*’de zikrettiği Moğolca kelimeler ve unsurları değerlendirmiştir. Toplamda 326 Moğolca kelime ile 5 ek (-çü, -d, -güle, -mal ve -tal/-tei) zikreden Krueger, *kele-* fiilinin de Moğolcadan Türkçeye geçtiğini belirtir (Krueger 2002: 206-214).

Andreas Tietze, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*’nde Eski Osmanlıca olarak verdiği *keleci* kelimesinin Eski Anadolu Türkçesinde “söz; haber, hikâye, anlatış” anlamlarına geldiğini, kelimenin kökenini Doerfer’in Moğolcaya dayandırdığını, S. Gerard Clauson’un ise Eski Türkçe olduğunu iddia ettiğini belirterek kelimenin kökeni konusunda bir fikirde bulunmamıştır (Tietze 2009: 211).

M. Rasanen, *VEWT* adlı eserinde *keleçe* şeklinde verdiği kelimeyi “gammaz, hain” olarak anlamlandırmış ve kelimenin Çince den ödünçlendiğini belirtmiştir (Rasanen 1969: 249).

Osman Nedim Tuna, *kelecinin* Osmanlıcada “söz, lakırdı, sohbet” anlamlarında kullanıldığını, kelimenin Moğol yazı dilinde *keleçi* şeklinde ve “tercüman, sözcü” anlamlarını karşıladığını belirterek kelimenin “konuş-, söyle-” anlamlarına gelen *kele-* kökünden çıktığını ileri sürerek kelimenin orta Moğolca başlangıcında veya eski Moğolca devrinde Türkçeye girmiş ve Osmanlıcaya kadar gelmiş olabileceğini belirtir. Buna dayanak olarak da *keleçi* kelimesinin *keleci* şeklinin erken devirde Türkçeye girmesini, ağızlarda ve Osmanlıcada *geleci* şeklinin tespit edilmesini gösterir. (Osm. kelece <M. keleçi, Osm. keleşe <M. keleçe) Böylelikle Tuna, bu çalışmada sadece Osmanlıcadaki Moğolca kelimeleri değil, aynı zamanda bu Moğolca kelimelerin hangi döneme ait olduğunu gösteren fonetik kanıtları da sunmuştur (Tuna 1972: 229, 246).

Tuncer Gülensoy *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*'nde “söz” anlamına gelen *keleci* kelimesinin Moğolca *kele-* “söyle-, anlat-, ifade et-” ve “kele-n” “lisan” kelimesinden geldiğini ve sondaki +çü ekinin Türkçe bir ek olduğunu ifade etmiştir (Gülensoy 2011: 494). Gülensoy, “Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler” adlı çalışmasında Cengiz Han dönemi öncesi ve sonrasında Türkçe ve Moğolcanın birbirlerinden karşılıklı olarak kelime alışverişi neticesinde pek çok Türkçe kelimenin Moğolcaya doğrudan girdiğini bunun yanında Moğolcanın da Türkçeye etki ettiğini belirterek Eski Türkçe ve Orta Türkçedeki Moğolca kelimeleri vermiş ancak *keleci* kelimesine değinmemiştir (Gülensoy 1974: 235-259).

Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*'nde kökenini belirtmediği *keleci* [*geleci*] kelimesine “söz, laf, lakırdı” anlamlarını vermiştir. (*geleci ét- (eyle-, kıl-): konuş-, söyleş-, söyleşide bulun-*) Eserde *keleci* kelimesi de “çok ve güzel konuşan” şeklinde anlamlandırılmıştır (Dilçin 2009: 144).

İbrahim Taş, Lessing, Osman Nedim Tuna gibi araştırmacıların görüşlerini de dayanak göstererek “keleci” kelimesinin Moğolca kökenli olduğunu belirtmiştir (Taş 2015: 69).

Zeki Kaymaz, “Yunus Emre'nin Şiirlerinde Moğolca Kaynaklı Kelimeler” başlıklı çalışmasında Yûnus Emre'nin şiirlerinde geçen *keleci* kelimesini de Moğolca bir kelime olarak belirterek bu düşüncesine dayanak olarak Osman Nedim Tuna'nın kelimenin Moğolca *kele-* fiilinden türemiş şekli olan *kelecinin keleci* şeklinde erken devirde Türkçeye geçtiği görüşünü öne sürmüştür (Kaymaz 2011: 571-572).

Emek Üşenmez, *Eski Anadolu Türkçesinde Arkaik (Eski) Öğeler* adlı çalışmasında Clauson ve Doerfer'in kelimenin Türkçe olduğu görüşüne katıldığını belirterek ilk örneğine *DLT*'de rastlanan kelimeyi Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzca olarak kaydettiğini, bu nedenle kelimeyi *geleçü/geleci* şeklinde okumak gerektiğini ve Oğuzca olan bu kelimenin özellikle İslamiyet'ten önceki edebî metinlerde kullanılmamasını, Oğuzcanın o dönemde edebî bir dil olmamasına bağlamıştır (Üşenmez 2014: 402).

A. Melek Özyetgin, *DLT*'de *keleçü* şeklinde olan kelimenin Harezmi-Kıpçak sahasındaki eserlerde de geçtiğini, ayrıca Moğolcada *kele-n* “dil” anlamında bir kelimenin olduğunu, dolayısıyla *kelecinin* Moğolca *kele-* “konuş-” fiili ile ilgili olabileceğini ileri sürmüştür (Özyetgin 1996: 166).

Günay Karaağaç, “Sözlüklerimizde Halk Etimolojisi” adlı çalışmasında “kılavuz” kelimesinin tarihsel Türkçenin başlangıcından çok önce türetildiğini ve Türkçeye ait bir kelime olduğunu ifade ederek bu kelimeyi Türkçenin birçok komşusuna verdiğini ve Moğolcadaki şekillerinin *kele(n)*, *kele-*, *keleci*, *kelegçi*, *kelemürçi* olduğunu belirtmiştir: “*ET kulavuz* “kılavuz, rehber” (*EDPT* 617) ~ *Çuv. kal* ‘dil’; *kala-* ‘söylemek’ ~ Moğ. *kele(n)*: a) *dil* // b) *dile benzeyen her şey*; *çan tokmağı, tokanın dili*, vb. c) *dil, lisan, konuşma* ~ *kele-*: *söylemek, söz söylemek, kelimelerle ifade etmek; konuşmak, demek, söylemek, anlatmak, hikaye etmek* ~ *keleci*: *yorumcu, tefsirci* ~ *kelegçi*: *konuşmacı; yüklem (db.)* ~ *kelemürçi*: *yorumcu; tercüman vb*” (Karaağaç 2020: 13). Bu durum, Moğol yazı dilinde “tercüman, sözcü” anlamına gelen *keleci* ve Türkçedeki *kılavuz* kelimelerinin aynı kökten geldiğini düşündürülebilir. (bk. Karaağaç 2020: 12) Ayrıca Karaağaç, *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nde *keleçü* kelimesini de madde başı vererek *kala-*, *kelen*, *hel*, *til*, *tile-*, *kılavuz*, *yalavaç*, *tilmaç* gibi kelimelerle karşılaştırmış, Moğolcadaki “dilsiz, kekeleyen, dili

tutuk” anlamındaki *kelekey* kelimesini de madde başı vererek *kekeme* kelimesiyle karşılaştırmıştır (Karaağaç 2008: 478-479).

3. *Keleci* Kelimesinin İzahı

Kelimenin kökeni ile ilgili ortaya konan ve yukarıda değerlendirdiğimiz çalışmalarda ortak sayılabilecek nokta, sözcüğün bir şekilde sözle, konuşmayla olan ilgisinin kabul edilmesidir. Neredeyse bütün çalışmalarda bir şekilde kelimenin kökeni Moğolcaya dayandırılmış ancak kelime üzerine ayrıntılı bir inceleme yapılmamıştır.

Keleci kelimesinin kökü “ke-” fiilidir. *Ke-* fiili Moğolcada “de-, söyle-” anlamına gelen bir fiildir. Moğolca *ke-* (söyle-, de-) fiilinin başlangıçta bir kelimeyken zamanla ettirgenlik eki (-ge-)'ne dönüştüğü görüşleri de mevcuttur. Kotwicz, “de-, söyle-” anlamına gelen Moğolcadaki *ke-* fiiliyle Türkçedeki *de-* fiilinin bu dillerdeki ettirgenlik eklerinin meydana gelmesinde (Türkçe de-> -dir-, Moğolca ge->-uul- (< -gul-)) etkili olduğunu ifade etmiştir (Kotwicz 1962: 200). Moğolca *ke-* fiili yavaşça eke dönüşürken üzerindeki vurguyu kaybederek ünlü uyumu kuralına uymuş ve bunun sonucu olarak -ga-/ke- eki ortaya çıkmıştır (Saruul-Erdene 2002: 50-52). Bu ek bir emir anlamından bir yaptırma anlamına kadar gelişip zamanla tam bir ettirgen çatıyı kuran eke dönüşmüştür (Terbish 2019: 101-102)

Ke- köküne gelen -l- eki Moğolcada ettirgenlik eki olan -l-‘dir. Bu durumda *kel-* fiili “söylet-” anlamını karşılamaktadır. Bu ek, Moğolcada ünlü biçimindeki hecelerle sona eren fiil tabanlarına getirilir. Yalnız klasik öncesi Moğolcada kullanılmıştır (Poppe 2016: 88). *Kel-* fiiline gelen -e(n)+ eki (*kel-e(n)*), fiilden isim yapan bir ektir. *Moğolca-Türkçe Sözlük*’te madde başı olarak geçen *kele(n)* ismine “dil; dil, lisan, konuşma; dile benzeyen her şey; çan tokmağı, tokanın dili” anlamları verilmiştir (Lessing 2017: 559-560). Moğolcada sonu “-n” ile biten isimlere Eski Türkçede de *añçı* (avcı), *yadçı* (büyücü) örneklerinde olduğu gibi “yapanı bildiren”i (Gabain 2007: 43) ifade eden ve meslek bildiren isimler yapan +çi eki getirildiğinde “-n” düşer: konin (koyun) → koniçi (çoban), altan (altın) → altaçi (kuyumcu), adugun (at sürüsü) → aduguçi (at çobanı) (Poppe 2016: 63) örneklerindeki gibi *kele(n)* kelimesinin sonuna +çi eki getirildiğinde de “n” sesi düşerek “yorumcu, tefsirci” anlamında *keleçi* kelimesi oluşmuştur. Bu durumda *kele(n)* ismine getirilen +çi ekinin Türkçe ve Moğolcada “yapanı ifade eden, meslek isimleri yapan” ortak bir ek olduğu anlaşılmaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük’te *keleciye* “yorumcu, tefsirci” anlamı verilmiş olup ayrıca sözlükte *kelegçi* “konuşmacı; yüklem”, *kelegde-* (*kele-*‘nin edilgen şekli) “konuşul-, söz konusu edil-”, *kelegdegçi* “konuşulan şey, özne” (Lessing 2017: 559-560) gibi *keleci* kelimesinin türevleri de geçmektedir. Kelimenin “konuşmacı” anlamındaki *kelegçi* şekli de, *kele-* fiiline, “hareketlerin sonuçlarını, soyut düşünceleri” bildiren isimler yapan (Poppe 2016: 68) ve fiilden isim yapan bir ek olan “-g/-ğ” ekinin getirilmesiyle *keleg* olan kelimeye, meslek bildiren isimler yapan +çi eki getirilerek oluşmuştur.

Tarihteki Moğol istilasıyla Türk dillerine önemli sayıda kelime ve morfolojik unsur girmiştir. Moğolca ve Türkçe arasındaki yoğun ve uzun süren dil ilişkileri, kültür etkisi, din ve değişik etkiler yanında Moğol ve Türk halkının yaşadığı bölgelerin iç içe oluşu yoğun bir söz alışverişini de beraberinde getirmiştir. Böylece alıntılar yanında birçok sayıda yeni alıntıların bulunuşu, aynı kelimelerin değişik fonetik varyantları ile karmaşık ses

uygunlukları sisteminin bulunuşunu doğurmuştur (Şçerbak 2006: 223). Buna göre bizim de Moğolca olduğunu düşündüğümüz *keleci* kelimesi, aynı sesleri (k, l) taşıyan Arapçadaki “kelâm, kelime” ile de ilişkilendirilebilir. Bu durum, dil bilimdeki ses sembolizmiyle açıklanabilir.¹ Kelimeyi oluşturan sesler ve kelimenin anlamı arasında sistematik bir ilişki olduğu varsayımına dayanan ses sembolizmine göre aynı seslerin pek çok dilde benzer kavramları vermesi, ilgili sesin özelliğinden kaynaklanır². Bu durum göz önünde bulundurulduğunda “keleci, kelâm, kelime”nin aynı sesleri taşıyıp aynı anlamları karşılaması bir tesadüf olmamalıdır.

4. Tarihî Türk Lehçelerinde *Keleci*

Keleci kelimesine, XI. yüzyıldan önceki metinler olan Köktürkçe, Eski Uygurca ve Orta Türkçenin bir sahası olan Çağatayca metinlerde rastlanmamıştır. Tarihî Türk lehçelerine ait metinlerde *keleci*, isim olarak kullanılmakla birlikte bir yandan “ét-, éyle-, kıl-, ol-, söyle-” yardımcı fiilleriyle, bir yandan da anlamı kuvvetlendirmek için “ilçi keleş”, “söz keleş” şeklinde ikileme olarak da kullanılmıştır. Türkçenin tarihî metin ve sözlükleri, “keleci”nin Eski Türkçeden günümüze kadar yolculuğunun hiç kesildiğini, tarihî Türk lehçelerinde çoğunlukla “söz/ağızdan ağıza dolaşan söz, laf, dedikodu, konuşma, hikâye, rivayet” gibi anlamlarda kullanıldığını ortaya koymaktadır. En yaygın kullanıldığı dönem olan Eski Anadolu Türkçesinde kelime; *geleci*, *gelice*, *kelece*, *keleci*, *keleş*, *keleşik* gibi çok şekilli kullanılmakla birlikte kelimenin “hikâye, efsane, rivayet” anlamı yerini “söz, dedikodu” anlamına bırakmıştır.

Çalışmamızda Eski Türkçe içerisinde Karahanlı Türkçesi, Orta Türkçe dönemi içerisinde Harezmi ve Kıpçak Türkçesi, Batı Türkçesi içerisinde ise dönemin ilk yazı dili olma özelliğini gösteren Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi yer almaktadır. Yöntem olarak ilk önce tarihî Türk lehçelerine ait eserlerde *keleci* kelimesini tarayarak kelimenin hangi eserlerde geçtiğini belirledik. Ardından bu eserleri kendi dönemleri içerisinde değerlendirip incelediğimiz eserlerden aldığımız örnekleri, örneğin hemen sağ tarafında köşeli parantez içinde eser adı kısaltmasını vererek sırasıyla beyit/satır numarası ve örneği aldığımız sayfayı belirttik.

4.1. Eski Türkçe

Köktürk ve Eski Uygur metinlerinde rastlanmamış olan *keleci* kelimesine ilk olarak *keleş* şekliyle XI. yüzyıla ait etimolojik bir sözlük sayılan *DLT*³’de rastlanır. Kâşgarlı Mahmud, kökenini Oğuzcaya dayandırdığı kelimeye “konuşma, söz” anlamlarını vermiştir.

¹ Ahmet Bican Ercilasun da bu konuda benzer düşünceleri ifade etmiştir: “Bazı sesler birçok dilde aynı kavramları verir. Arapçadaki söz anlamına gelen kelâm, kelime; Moğolca “söz” anlamına gelen keleş, k-l seslerini taşır. Yine bunun yanında sadece -l sesine bakılarak konu daha ileriye götürebilir: Fransızca *lang* (dil), İngilizce *language*. Türkçedeki *til/dil* kelimesindeki -l çok eski bir ektir. Yani *til* sözü *ti-/de-* fiilinden türemiştir. Türkçede *timek/demek*, Fransızcada *dire* (demek). Arapçada uzun *a* ile söylenen *kale* (dedi) de *k-l*’ye gider. Aslında “demek, dil, söz” anlamlarına gelen kelimeler birçok dilde ya *k-l*, ya *td*, ya da *b/p/v* seslerini taşımaktadır.” <https://millidusunce.com/kelimeler-ve-sesler-arasında>, 15.07.2020.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Akyıldız Ay, D. (2017). “Ses Sembolizmi ve Ses-Anlam Uyumunun Farklı Bir Sınıflandırma Denemesi”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 57, 17-27.

Karahanlı Türkçesiyle yazılmış Kur'an tercümelerinde *keleçü* şeklinde geçen kelime, “söz, hikâye, efsane” anlamlarında kullanılmıştır.

4.1.1. Karahanlı Türkçesi

Keleci, dönemin önemli edebî metinleri olan *Kutadgu Bilig*, *Atebetü'l-Hakâyık* ve *Divan-ı Hikmet*'te geçmemektedir.

4.1.1.1. Kur'an Tercümesi

Karahanlı Türkçesiyle yazılmış ilk *Kur'an Tercümesi*'nde *keleçü* şeklinde olan kelime, “hikâye, efsane, ağızdan ağıza dolaşan söz” anlamlarında kullanılmıştır:

“... Küç kıldılar özleriñge, kıldımız olarnı **keleçüler**, tardımız olarnı...”

[RKT, 33/39b2=34:19]

4.1.1.2. Satır Altı Kur'an Tercümesi

Bu döneme ait *Satır Altı Kur'an Tercümesi*'nde de “söz, hikâye, ağızdan ağıza dolaşan söz” anlamında kullanılan *keleçü*, kıl- yardımcı fiiliyle bir araya gelerek “anlat-, hikâye et-, naklet-” anlamlarında da kullanılmıştır.

“näk kâldi mü saña söz İbrâhîm'niñ ağırlıg konuklarınñ **kälüçüsi**...”

[TİEM 73, 384v/3]

“...kaçan kâlsä silärkä yalawaçlar silärdin kaçmışni **kälüçü kılurlar** (3) silär üzä bälgülärirn...”

[TİEM 73, 115v/2]

4.2. Orta Türkçe

4.2.1. Harezmi Türkçesi

Keleci kelimesi, *Nehcü'l-Ferâdis*, *Kıyasü'l-Enbiyâ* gibi dönemin edebî metinlerinde geçmemektedir.

4.2.1.1. Mukaddimetü'l-Edeb

Harezmi Türkçesiyle yazılmış, dönemin önemli sözlüğü niteliğini taşıyan *Mukaddimetü'l-Edeb*'de kelimenin *keleci* (hikâye) ve *keleşmiş* (sözlü, nişanlı) şekilleri geçmektedir:

“... aydıştı anıñ birle **keleci** aydıştı anıñ birle tünle/ (1) tünle **keleci** kılışgan, tünle sözleşgen, sözleşik / sörçek iki yarım kılışdı anıñ birle mâlnı, yarıştı anıñ birle...”

[ME, 112-1, s. 53]

“... Küydürdi anğa hatunını / (2) cüftlendürdi anğa **keleşmişini**/ biz nikâh içinde erdük, (3)kelin doynında erdük/ yokatdı anı...”

[ME 27/2, s. 36]

4.2.2. Kıpçak Türkçesi

Kıpçak Türkçesiyle yazılmış metinlerde kelime, “ilçi keleş” şeklinde ikileme olarak geçmektedir:

4.2.2.1. Altın Ordu, Kırım ve Kazan Yarlık ve Bitikleri III. Uluğ Muhammed Han Bitiği

Eserde, *keleş* kelimesi “ilçi keleş” şeklinde, “sözcü, elçi” anlamını kuvvetlendirmek için ikileme olarak kullanılmıştır:

agalaruñgız birle ilçi keleş iyışıp bölek selâm alışıp bâzergân ortak

[AIII/4, s. 108]

toktamış han sizniñ ulug babañgız gâzi bâyezîd beg birle burunğı yahşı yosunça ilçi keleş iyışıp

[AIII/6, s. 108]

devlet berdi erse biz takı Tenğriniñ yârisi birle burunğı yahşılarımız yosunınça yahşı barışalı aramızda ilçi keleş iyışıp selâm

[AIII/14, s. 108]

4.3. Batı Türkçesi

4.3.1. Eski Anadolu Türkçesi

Keleci, kelime başında tonlulaşma görülen Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde genellikle *keleci*>*geleci* şeklinde değişme göstermiş ve bu dönem metinlerinde *geleci*, *gelice*, *kelece*, *keleci*, *keleş*, *kelecik*, *kelecü* gibi çeşitli şekilleriyle ve “söz/manalı söz, laf, dedikodu” anlamlarında yaygın olarak kullanılmıştır:

4.3.1.1. Ali/Kıssa-i Yûsuf

Eski Anadolu Türkçesinin ilk (karışık dilli) eserlerinden sayılan Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf* unda *keleci*, “söz” anlamıyla ve *kelece* (kelece kıl-: söz söyle-), *keleş* (keleş kıl-) şekilleriyle geçmektedir:

Melik reyyân tapusına hâzır keldi

Yûsufdan reyyâna kelece kıldı [KY, MK40v8, s. 298]

Bu keleş anlara savâb keldi

Bu tedbire cümlesi râzî oldı [KY, B9v8, 189]

Yüziñ nûri keleşüñ hûb mürivvetlü

İşitsem rahâtum artar êmdi[KY, MK35r9, s. 280]

4.3.1.2. İmâm Kâzî/Kitab-ı Gunya

Eserde *geleci*/*gelice* şeklinde ve çoğunlukla “dedikodu” anlamında kullanılan kelime, “eyle-, kıl- “yardımcı fiilleriyle birlikte de kullanılmıştır:

“... Eger bir gişi mescidde *geleci-y-içün* otursa veyâ kimsene namâz (13) kalmaga girse dahu anuñ üzerine nesne düşip anı helâk itse...”

[KG, 151b/12, s. 388]

“...kaçan ol niyyet üzre eyitse **geleci kılur** (4) gibi durur ve **geleci kılmak** hod namazı batıl kılur ...”

[KG, 26a/3, s. 295]

Eserde kelime, “gelice” (gelice eyle-: konuş-, dedikodu yap-) şeklinde de kullanılmıştır.

“...eyitse kankı gün kim fülân-ıla **gelice** (4) **kılsam** ne kadar kulum var-ısa âzâd olsun dise, kaçan ol eyitdügi (5) gişi-y-ile **gelice eylese** kamu kulları azâd olur...”

[KG, 91b/3, 5 s. 344]

4.3.1.3. Dede Korkut Kitabı

Dede Korkut Kitabı’nda “keleçi” şeklinde ve “söz” anlamında bir yerde geçer:

“... aru köñülde pas olsa şarab açar, sen gideli hanum arkurı yatan ala taglaruñ avlanmamışdur, ava bingil köñlüñ açılısın didi. Begil kördi hatun kişiniñ ‘aklı **kelecisi** eyüdüür...”

[DKK, 240/7 s. 218]

4.3.1.4. Şeyhî/Hüsrev ü Şîrîn

Şeyhî’nin *Hüsrev ü Şîrîn*’inde *geleci* şeklinde ve “söz” anlamında kullanılmıştır:

1411 *diyeserven eger tatlı ger acı
tapuña bir iki togru **geleci*** [HŞ 50b, s. 114]

3402 *çü Şîrinsin gerekmez kavliñ acı
yaraşmaz tatlıdan acı **geleci*** [HŞ 119b, s. 259]

4885 *hemîşe yüzi ekşi sözi acı
dilinden hayr gelmemiş **geleci*** [HŞ 170b, s. 367]

4.3.1.5. Mes’ud bin Ahmed/Süheyl ü Nev-bahâr

Mes’ud bin Ahmed’in *Süheyl ü Nev-bahâr*’ında *keleci/kelecik* şekilleriyle “söz, laf” anlamında kullanılmıştır:

*Niçe sır **kelecisi** söylendi bol
Arada anı Haq bilür dahtı ol* [SN 140, s. 12]

*Şehe gelmedi ol sözi hoş hele
Didi bu **keleci** revâ mı ola* [SN 2080, s. 171]

Eserde, it- yardımcı fiiliyle birlikte “söz söyle-, konuş-” anlamında da kullanılmıştır:

*Aça ağzımı bir **keleci** ide
Pes andan girü sehl ola ger gide* [SN 1664, s. 399]

Eserde “bir tek söz” anlamında *kelecik* şekli de kullanılmıştır.

*Bu söz kim dimişler iñen haq durur
Ki her bir **kelecik** yañıncaq durur* [SN 1939, s. 160]

4.3.1.6. Şeyhoğlu/Hurşîdnâme (Hurşîd ü Ferâhşâd)

Eserde *keleci*, “söz” anlamında kullanılmıştır:

Kamu ‘ârîf gönüller câni sensin

Keleci gevheriniñ kâni sensin [HN 1841]

4.3.1.7. Kâdî Burhâneddîn Dîvânı

Divanda *geleci* şeklinde “söz” anlamıyla kullanılmıştır:

acı gelecilerün çünki tatlu geldi baña

cânuma ‘azb-i lebüñ lezzeti ‘azâb olısar [424, s. 168]

gerçi sözi tavîl ider kâmetiniñ kıyâmeti

lîk kılur tutahlaruñ gelecimizi muhtasar [678, s. 263]

4.3.1.8. Şeyhoğlu Mustafa/Marzubân-nâme Tercümesi

Eserde *keleci/geleci*, “söz” ve “dedikodu” olarak iki anlamda kullanılmıştır:

Söz

“...muvâfik (8) buldum, lâ-cirem sözüüm tâlî’uma muvafik geldi. Bu hikâyeti anuñçun didüm kim bî-hûze benüm hakkumda *keleci* olub işüm (9) dalı ziyâna varmaya...”

[MT, 28a/08]

“...Pâdişâha yakın yir gösterdiler, geçdi oturdu. Zîrek yol zahmetinden sordı (11) ve *geleciler* ki dehşet giderür söyledi ve tatlu dil birle gönlin açtı...”

[MT 37b/11, s.76]

Dedikodu

Eserde *geleci*, it- yardımcı fiiliyle birlikte “dedikodu yap-” anlamında da kullanılmıştır.

“...hızır gibi âb-ı hayât benden içti dalı bu dükelile gümrdeni durur. Anuñ mekrinden emîn hiç (12) olamazam ve gaddârlığın layâlümünden giderimezem. Bunuñ gibi çok *geleci idermiş*. Çün anuñ i’tikâdı senüñ (13) hakuñda böyle ola...”

[MT 33a/12, s. 67]

“...melik (2) hakkında didüğümde yalunuz sen midüñ yoksa dahı kimse var mıdı? Eger kimse varısa getir, yoksa niçün andağı (3) sözi dimedüñ? Bundan artuk hıyânet nice ola ki bir kişi pâdişâh hakkına anuñ bigi *geleci* işide, gizleye...”

[MT 59a/3, s. 119]

4.3.1.9. Yûnus Emre Dîvânı

Yûnus Emre Dîvânı’nda *keleci* “söz, manalı söz” anlamında birden fazla yerde geçmektedir.

Biz bir bahâne arada ayruk di elden ne gele

Hak çün emir eyler câna bu keleci andan gelür [YED 42/9, s. 276]

Keleci bilen kişiniñ yüzini ag ide bir söz

Sözi bişirüp diyenüñ işini sag ide bir söz [YED 102/1, s. 316]

Şol bal ağızdan **keleci** yüz bin şekerden tatlıdur
Söyler olursa bu diliñ deprenür olsa ol tudak [YED 132/2, s. 337]

Şu didüğüm **keleci** vücúddan taşra degül
Tefekkür kılurısan cümle sende bulasın [YED 242/16, s. 420]

Su 'âl cevâb **kelecisi** buna degindir
Bundan böyle cihânum bî-nihâyet [YED 19/8, s. 261]

Söyledüğün **keleciyi** işitdiğün gibi söyle
Kendözünden zîreklenüp birkaç söz dahı katmagıl [YED 159/6, s. 357]

Didi hakdur bu söz togru **keleci**
Gelür hak söz veli her tâb'a acı [YED 128b/2, s. 763]

4.3.1.10. Âşık Paşa/Garib-nâme

Âşık Paşa'nın *Garib-nâme*'sinde *keleci* şeklinde ve "söz" anlamında kullanılmıştır:

Uşbu sözden hâli olmaz hâs u 'âm
Bu **keleci** toptoludur her makâm [GN 2888b, s. 158]

Söyleyesi bir **keleci** bulunmaz
Kaldı 'âciz n'eyleyesin bilemez [GN 3196b, s.171]

4.3.1.11. Gülşehrî/Mantıku't-Tayr

Gülşehrî'nin *Mantıku't-Tayr* adlı eserinde *keleci*, "kıl-" yardımcı fiiliyle birlikte "dedikodu yap-" anlamında kullanılmıştır:

Halk-ıla hergiz **keleci** kılmaya
Şarda ne olur ne olmaz bilmeye [MT 2370. b., s. 148]

4.3.1.12. Mahmûd Kâdî-i Manyas/Gülistan Tercümesi

Mahmûd Kâdî-i Manyas'ın *Gülistan Tercümesi*'nde "söz keleci" şeklinde ikileme olarak geçmektedir:

"...bir zamân halkdan 'uzlet itdüm ve söz **keleciden** vaz geldüm..."
[GT 46b/7, s. 189]

4.3.1.13. Yazıcızâde Ali/Tevârîh-i Âl-i Selçuk

Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden Yazıcızâde Ali'nin *Tevârîh-i Âl-i Selçuk* adlı eserinde de "söz" anlamında *keleci* kullanılmıştır:

"...Sultân eyitdi: "Eger ol dahı kifâyet itmezse?" Pes İsrail yayı öninde koyup eyitdi: "Buni Türkistan'a gönderesiz, size iki yüz bin dahı dirseñüz, leşker yetişe." didi. Bu **keleci** Sultân Mahmûd'uiñ hâturına katı teşviş geldi, mekr ü hâyle tedbirine başladı..."

[TAS, s. 40]

4.3.1.14. Lokmanî Dede/Menâkıb-ı Mevlâna

Lokmanî Dede'nin *Menâkıb-ı Mevlâna* adlı eserinde *keleci*, "söyle-" (keleci söyle-: söz söyle-) fiiliyle birlikte kullanılmıştır:

Her biri bir keleci söylediler

Remz-ile çok işâret eylediler [MM 3499. b., s. 379]

4.3.1.15. Battâl-nâme

Burhan Paçacıoğlu'nun çalışması *Battal-name*'de *kelacı* şeklinde verilen kelime, "söyle-" (kelacı söyle-: söz söyle-) ve kıl- (kelacı kıl-: konuş-) yardımcı filleriyle birlikte kullanılmıştır:

Nâmeyi ol pâre pâre eyledi

İlçiye birkaç keleci söyledi [BN, 302, s. 115]

Aña Şemmâs keleci söyledi

Yüzüne tükürüb lâ'net eyledi [BN, 746, s. 146]

Kakıdı Meylâ'ya Şemmâs sögüp la'net eyledi

Çok keleci kıldı sözler anı imtinânları [BN 682, s. 141]

4.3.1.16. İshak bin Murad/Edviye-i Müfrede

Eserde *kelecü* şeklinde geçen kelime, "söz, sohbet" anlamına kullanılmıştır:

"... pâzişâh katında on iki kelecüm vardır ki anuñ altısıyyla pâzişâh 'amel kıla..."

[EM 58b/14]

4.3.2. Osmanlı Türkçesi

Eski Anadolu Türkçesinde metinlerinde sıklıkla kullanılan "keleci"nin, Osmanlı Türkçesi metinlerinde kullanım sıklığı azalmıştır. Kelimenin anlamında ise bir değişme olmamıştır.

4.3.2.1. Muinî/Mesnevi-i Muradiyye

Muinî'nin *Mesnevi-i Muradiyye* adlı eserinde *keleci*, "söz" anlamında kullanılmıştır.

Cümle rencûra kelecisi 'ilâc

Görse yüzün sag olur hâsta-mizâc (66) [MM 278. b.]

Ol sakîme bu kelecidür 'ilâc

Ol karañulıga bundandır sirâc [MM 659. b.]

Sonuç

Altay Dilleri Teorisi bağlamında yeni çalışmalarla Türkçe ile Moğolca arasındaki dilsel ilişkiyi anlama yolunda önemli ipuçları ortaya çıkmış olmasına rağmen hâlâ yanıtlanmayı bekleyen birçok soru bulunmaktadır. Türkçe ile Moğolca arasında etkileşim, her iki dilin yan yana ve bazen iç içe birlikteliği noktasında tarihî süreç içinden günümüze kadar gelmiştir. Bu tarihî sürece bakıldığında etkileşimin XIII. yüzyıla kadar Türkçeden Moğolcaya yani tek yönlü olduğu, XIII. yüzyıl sonrasında karşılıklı olduğu görülmektedir. Bu iki dilde bugün de gerek kelime ve gerekse şekil bakımından birçok ortak esaslar vardır.

Bu çalışmada her iki dilde ortak olan kelimelerden olan *keleci*'nin etimolojik çalışmalardaki/sözlüklerdeki izahı üzerinde durarak kelimenin kökeni hususuna ayrıntılı olarak değindik. Ayrıca tarihî Türk lehçeleri temelinde bu dönemlerin genel özelliklerini

yansıtan eserler yoluyla kelimenin ortaya koyduğu semantik ve fonetik farklılıkları gösteren kullanımlarına yer vererek bugün Anadolu ağızlarında ve çağdaş Türk lehçelerinde de aynı ya da yakın anlamlarda kullanıldığını tespit ettik. Buna göre:

1. Kelimenin kökeni üzerine şimdiye kadar hususi bir çalışma yapılmamış olup bazı etimolojik sözlük ve çalışmalarda kelimenin sadece kökenine değinildiğini, ancak kelime üzerine ayrıntılı bir inceleme yapılmadığını tespit ettik. Bu çalışmalarda ortak sayılabilecek nokta, kelimenin Türkçeye Moğolcadan geçtiği ve anlamının “söz” ve “konuşma” olduğu yönündedir.

Kelecinin Moğolca olmadığını ileri süren araştırmacı sayısı azdır. S. G. Clauson, *kelecinin* Oğuzcadaki bozulmuş yabancı kelimelerden biri olduğunu ancak ünlü harften sonra gelen -çü eki Türkçe ya da Moğolca yapım eki olmadığından Moğolca “kele- (konuş-)” ile ilgili olmadığını belirterek kelimeyi Moğolca *kele-* kökü ile birleştirmemiştir. G. Doerfer, Emek Üşenmez ve Günay Karaağaç da *keleci* kelimesinin kökenini Türkçeye dayandırmışlardır.

Moğolca ve Türkçe arasındaki yoğun ve uzun süren dil ilişkileri, kültür etkisi, din ve değişik etkiler yanında Moğol ve Türk halkının yaşadığı bölgelerin iç içe oluşu, yoğun bir söz alışverişini beraberinde getirmesinin bir sonucu olarak Moğolcadan Türkçeye çok sayıda kelime ve morfolojik unsur girmiştir. Türkçeye giren bu Moğolca kelimelerden biri de *kelecidir*. Moğolcada “de-, söyle-” anlamında *ke-* fiilinin bulunması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Moğolca *ke-* fiilinden gelen *kele(n)* ismine getirilen +ci eki de her iki dilde ortak olan ve “yapanı ifade eden, meslek ismi yapan” isimden isim yapım ekidir.

2. Köktürkçe, Eski Uygurca ve Çağatayca (Çağatayca metinlerde “söz, laf, lakırdı” anlamlarında Arapça kökenli “kelime” ve “kelâm” kullanılmıştır.) metinlerde geçmeyen “keleci”ye ilk olarak XI. yüzyılda Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan *DLT*’de “keleçü” şekliyle rastlanır. Kâşgarlı, Oğuzca olarak belirttiği kelimeye “söz, konuşma” anlamlarını vermiştir ancak *DLT*, XI. yüzyılın Türk dünyasında kullanılan Türkçe ya da Türkçeye başka dillerden girmiş kelimelerin sözlüğü olduğundan ve Kâşgarlı Mahmud, devrinin sadece Türkçe kelimelerini değil, devrinin Türk dünyasında kullanılan kelimeleri de derleyip sözlüğüne aldığından sadece bu sözlüğü esas alarak *keleciyi* Türkçe bir kelime olarak ifade etmek güçtür.

3. *Keleci*, edebî metin olarak ilk kez XIII. yüzyılda Karahanlı Türkçesiyle yazılmış Kur’an Tercümelelerinde *keleçü* şekliyle kullanılmıştır. Kelimenin eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde *geleci*, *gelice*, *kelece*, *keleci*, *keleçi*, *kelecik*, *kelecü* gibi türevleriyle sıklıkla kullanıldığı, XVI. yüzyıldan sonraki edebî metinlerde ise kullanım sıklığı azalmıştır.

4. Moğol yazı dilinde “tercüman, yorumcu, tefsirci, sözcü” şeklinde meslek adı ifade eden kelimenin tarihî Türk lehçelerinde -edebî metinlerden hareketle- semantik yönden durumu incelendiğinde: Karahanlı Türkçesinde *keleçü* şekliyle genellikle “hikâye, rivayet” anlamlarında, Harezmi Türkçesinde kelelci “hikâye”, keleşmiş “sözlü, nişanlı” anlamında, Kıpçak Türkçesinde ilçi keleci şeklinde “elçi” anlamıyla kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde *geleci/gelice/kelece/keleci/keleçi/kelecü* şekilleriyle bir yandan “söz, anlamlı söz, laf, dedikodu” gibi anlamlarda bir yandan da geleci ét-, geleci eyle-, geleci kıl-, gelice éyle-, keleci ol-, keleci söyle- (konuş-, sohbet et-, dedikodu yap-) olarak yardımcı fiillerle yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı Türkçesi döneminde kullanım alanı daralan kelimenin anlamındaysa bir değişme olmamıştır.

5. Bugün Anadolu ağızlarında ve çağdaş Türk lehçelerinde de farklı fonetik varyantlarıyla kullanımına devam edilen kelecinin Eski Türkçedeki (Karahanlı Türkçesi) “hikâye, rivayet” anlamı, Batı Türkçesinde yerini “söz, laf, dedikodu” anlamlarına bırakmıştır.

6. Türkçenin tarihî metin ve sözlükleri, kelecinin Eski Türkçeden günümüze kadar yolculuğunun hiç kesilmediğini ortaya koymaktadır.

Kısaltmalar

BN: Battal-name

b.: beyit

bk.: bakınız

C.: cilt

çev.: çeviren

DKK: Dede Korkut Kitabı

DLT: Divânü Lûgâti't-Türk

DS: Derleme Sözlüğü

EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

EM: Edviye-i Müfreda

GN: Garib-nâme

GT: Gülistan Tercümesi

haz: hazırlayan

HN: Hurşîd-name

HŞ: Hüsrev ü Şirin

İKT: İlk Kur'an Tercümesi

İMS: İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin

KE: Kısasü'l-Enbiyâ

KG: Kitab-ı Gunya

KY: Kissa-yı Yûsuf

ME: Mukaddimetü'l-Edeb

MM: Menâkıb-ı Mevlâna

MM: Mesnevi-i Muradiyye

MT: Mantıku't-Tayr

MT: Marzuban-name Tercümesi

RKT: Türkçe İlk Kuran Tercümesi (Rylands Nüshası)

s.: sayfa

SN: Süheyl ü Nev-bahâr

TAS: Tevârîh-i Âl-i Selçuk

TDK: Türk Dil Kurumu

TİEM: Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi

TMEN: Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen

TS: Tarama Sözlüğü

VEWT: Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen

YED: Yûnus Emre Divânı

Kaynaklar

- Akyıldız Ay, D. (2017). “Ses Sembolizmi ve Ses-Anlam Uyumunun Farklı Bir Sınıflandırma Denemesi”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 57, 17-27.
- Ata, A. (2013). *Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası, Giriş-Metin-Notlar-Dizin)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atalay, B. (20). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it Türk I-II-III*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ayan, H. (1979). *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşidname (İnceleme-Metin-Sözlük, Konu Dizini)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bakır, A. (2009). *Yazıcızâde Ali Tevârih-i Âl-i Selçuk (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi) (Giriş-Metin-İnceleme)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Canpolat, M., Önler, Z. (2007). *İshak bin Murâd Edviye-i Müfredede*. Ankara: TDK Yayınları.
- Cin, A. (2011). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi Ali'nin Kıssa-yı Yûsuf'u*. Ankara: TDK Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Dorfer, G. (1963-75). *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen I-IV*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ersoy, F. (2019). “Altay Dil Ailesinin İki Önemli Kolu: Moğolca ve Türkçe”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C 3, 1, 65-86.
- Ersoylu, H. (2001). *Lokmanî Dede Menâkıb-ı Mevlâna*. Ankara.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları.
- Gül, B. (2015). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Moğol Yayılımının Dilsel Sonuçları”. *Türk Bilig*, 30, 187-200.
- Gülensoy, T. (1974). “Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar”. *Türkoloji Dergisi*, C 6, 1, 235-259.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G. (2020). “Sözlüklerimizde Halk Etimolojisi”, *Belgü*, 5, 7-18.
- Karamanlioğlu, A. F. (1989). *Seyf-i Sarâyî- Gülîstan Tercümesi (Kitâb Gülîstan bi't-Türkî)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaymaz, Z. (2011). “Yunus Emre'nin Şiirlerinde Moğolca Kaynaklı Kelimeler” X. *Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni*. 6-8 Mayıs 2010. Eskişehir. 569-574.
- Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TIEM 73, 1v/ 235v/2)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Korkmaz, Z. (1986). “Türkçe ile Moğolca Arasında Ortaklaşan Unsurlar ve Moğolcanın Türk Dili Araştırmalarındaki Yeri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1986, 43-52.
- Kotwicz, W. (1962). *İssledovaniya Po Altayskim Yazıkam*. Moskova: Izdatel'stvo Innost-rannoy Literaturi.
- Krueger, J. R. (2002). “Eski Türkçede Moğolca”. (Çev. Mustafa F. Kaçalın). *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 206-214.
- Lessing, F. D. (2017). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, M. (1992). *Mahmûd bin Kadî-i Manyâs Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Özyetgin, A. M. (1996). *Altınordu, Kurum ve Kazan Sahasına Ait Yarıklık ve Bitiklerin Dil ve Üslûp İncelemesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (1993). *Battal-name: İnceleme-Metin-İndeks*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poppe, N. (2016). *Moğol Yazı Dilinin Grameri*. (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: TDK Yayınları.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Saruul-Erden, M. (2002). *Mongol Helniy Nöhtsöl Büteevriyn Ügdziyn Tüühen Huv'sgal*. (Ayanda Tseptsreh Togtoltsooni Onol bolon Evolyutsiyn Surgaalaar) Ulaanbaatar.
- Sertkaya, O. F. (2009) “Dîvânü Lugâti't-Türk'te Geçen Her Kelime Türkçe Kökenli midir? veya Kâşgarlı Mahmud'un Dîvânü Lugâti't-Türk'ünde Yabancı Dillerden Kelimeler”. *Dil Araştırmaları*, 5, 9-38.
- Şçerbak, A. (2006). “Erken Türk-Moğol Dil İlişkileri (VIII-XIV. yy.)”. (Çev. Gülsüm Killi). *Türkbilig*, 11, 221-234.
- Şçerbak, A. (2011). “Türk-Moğol Dili İlişkileri (Dillerin Birbirinden Etkilenme ve Birbirlerine Karışma Sorunu Üzerine)”. (Çev. Leyla Babatürk). *Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 9-32.
- Taş, İ. (2015). *Süheyl ü Nev-Bahâr'da Eskicil Ögeler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tatçı, M. (2014). *Yünus Emre Dîvân-ı İlâhiyât*. İstanbul: H Yayınları.
- Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Temir, A. (1955). “Türkçe ile Moğolca Arasındaki İlgiler”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1-2, 1-23.
- Terbish, B. (2019). *Türkiye Türkçesi ve Çağdaş Moğolcada Çatı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tietze, A. (2009). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati C IV*. İstanbul-Wien: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tuna; O. N. (1972). “Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler I”. *Türkiyat Mecmuası*, XVII, 209-250.
- Tülübaş, T. (2017). *Hüsrev ü Şîrin Metin-Dil Özellikleri-Gramatikal Dizin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü C. III*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü IV*. Ankara: TDK Yayınları.

- Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TIEM 73, 235v/3-450r/7)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üşenmez, E. (2014). Eski Anadolu Türkçesinde Arkakik (Eski) Ögeler. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Yavuz, K. (2000). *Âşık Paşa-Garib-nâme*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- Yavuz, K. (2007). *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si Mesnevi Tercüme ve Şerhi II. Cilt*. Konya: Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. (Çev. Abdullah Taymas. Ankara: TDK Yayınları.
- Yüce, N. (2014). *Ebu'l-Kasım Cârullâh Mahmûd bin 'Omar Bin Muhammed Bin Ahmed Ez-Zamahşarî El-Hvârizmî, Mukaddimetü'l-Edeb, Harezmi Türkçesi İle Tercümeli Şuşter Nüshası*. Ankara: TDK Yayınları.

<http://www.kulturturizm.gov.tr/> <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10703,metinpdf.pdf?0>